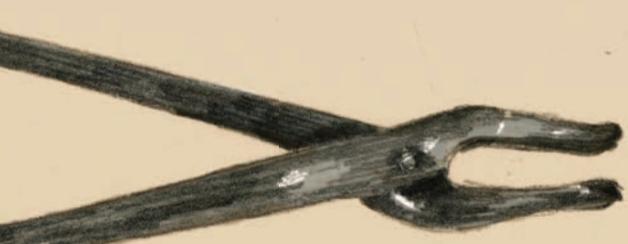
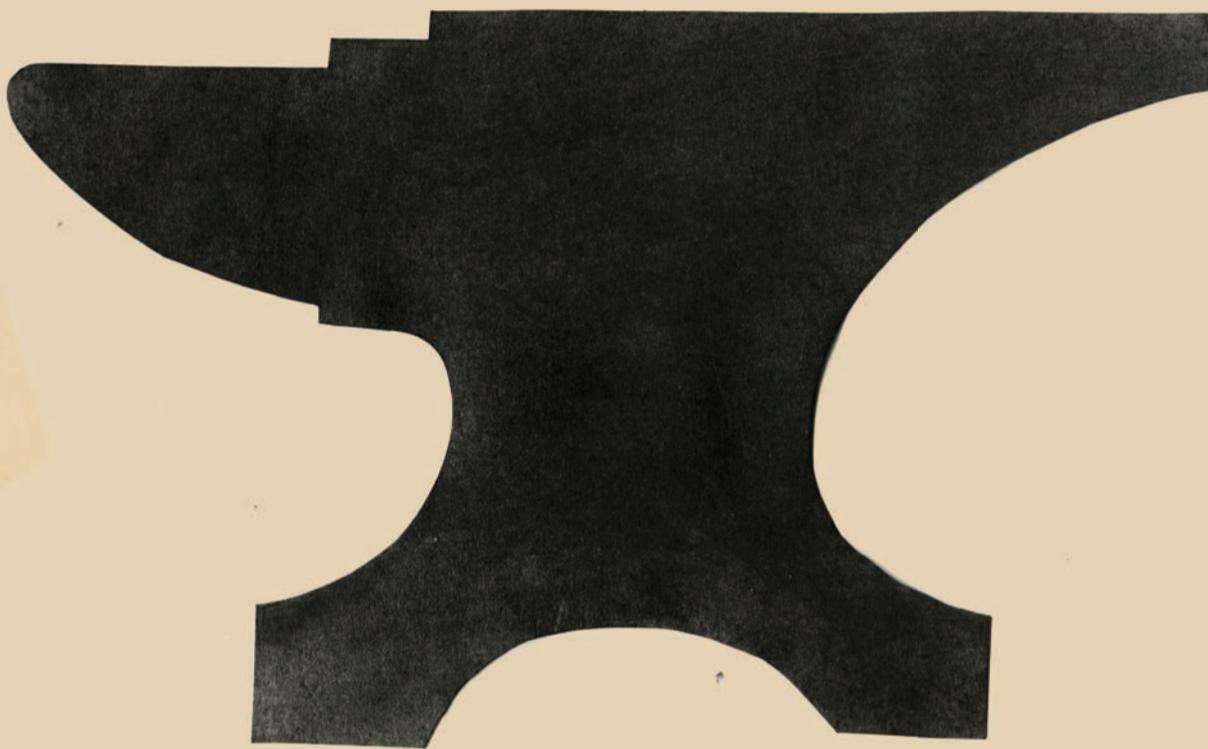

O KOVÁŘÍCH

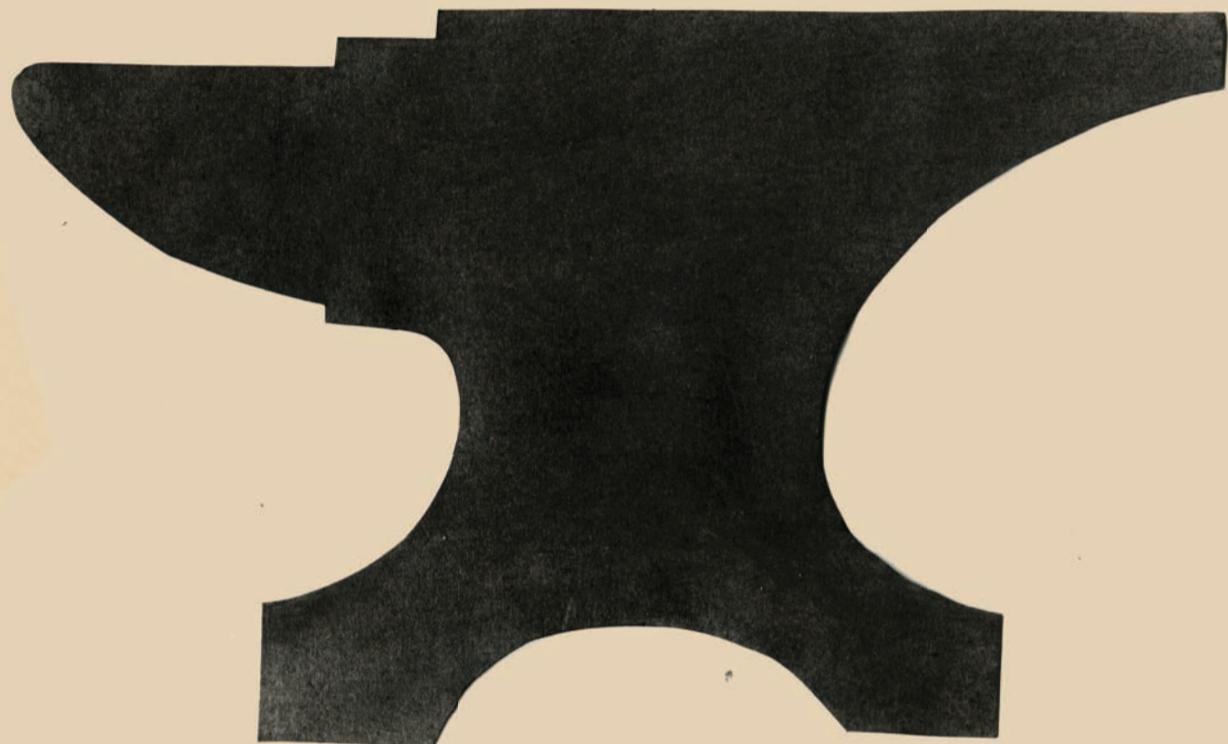

Vážení návštěvníci.

Držíte v rukou text, který vás provede dějinami kovářství. Ukázky kovářského a zámečnického umění si můžete prohlédnout v této expozici. Text je určen všem, kteří obdivují černé umění tak jako my. Po skončení nám jej prosím nezapomeňte nechat v muzeu pro další návštěvníky. Pokud se vám líbí, je k dispozici také na našich stránkách www.zcm.cz, kde si jej můžete bezplatně stáhnout.

Děkujeme.

O KOVÁŘÍCH

Kováři bývali važení, nepostradatelní, ale zároveň také tajemní. Byli věčně umazaní, pracovali v temných kovárnách a uměli si ochočit oheň – pekelný živel. Uměli vylečit mnohé nemoci, často se vyznali v léčivé moci bylin.

Nikdo se bez kováře neobešel, každý někdy potřeboval okovat koně, opravit lopatu nebo vytrhnout zub.

Kováři se objevují v pravěku s příchodem doby železné a od té doby až do 20. století kovářství patří k nejvýznamnějším oborům lidské činnosti. Schopnost zpracovávat železnou rudu je jedním ze základních měřítek vyspělosti starých civilizací.

Pojďte s námi objevit fascinující svět černého řemesla...

Kováři v antických mýtech

Kovářské řemeslo a kováři jsou spojováni s tajemstvím ohně a jeho zkrocením. Také bohové z Olympu měli vlastního božského kováře Héfaista, syna Dia a Héry. Vyrobil zbroj pro Achillea, skříňku pro Pandoru, neviditelnou přilbu pro Háda, okřídlenou helmu a sandály pro Herma. Atributy boha Héfaista jsou kovářské náčiní, špičatá čepice, kožená zástěra, vousy a oheň.

Kováři v pravěku

Starší doba železná (také známá jako doba halštatská, 750 – 450 př.n.l.) se jmenuje podle schopnosti lidí zpracovávat železnou rudu a vyrábět z ní nástroje a zbraně. Důkazy o zručnosti pravěkých kovářů poskytuje slavná bronzová soška býka zdobená železnými pásky, která byla nalezena v tzv. Býčí skále v Moravském krasu. Pece na výrobu železa byly zahloubené přímo do země. Postupy i nařídí z doby železné se v základní formě používají dodnes.

Keltové

Keltové jsou národ v mnohém opředený mytý a bájemi. Národ bojovníků a odvážných mužů, ale také velice zručných řemeslníků se silným vztahem k přírodě. Suroviny na výrobu nástrojů, zbraní i šperků získávali sběrem i těžbou. Ze zlata vyráběli šperky a razili první mince zvané duhovky. Z bronzu uměli vyrobit šperky, spony na spínání oděvu i zbraně. Ve zpracování železné rudy se stali opravdovými mistry. Vyráběli z ní sekery, meče, kladiva, nože, kleště, nádoby, spony, zbraně, šperky i stavební pomůcky.

Největší vzestup metalurgického zpracování kovů je spojen s předměty a šperky z Velké Moravy, ale to už nejsme v pravěku.

Středověké legendy

Patronem kovařů pro západní Evropu je od desátého století arcibiskup z Canterbury sv. Dunstan. Snažil se o znovuoživení kovařského řemesla, sám se věnoval zpracovávání rudy a výrobě předmětů z kovu.

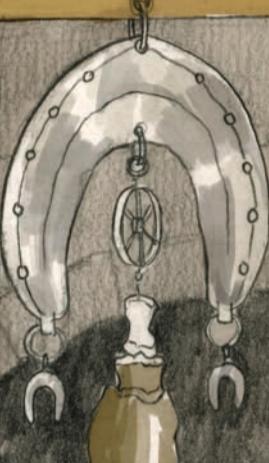
Podle pověsti k němu jednoho dne přišel čert v přestrojení za šlechtice a chtěl okovat koně. Pak si nechal okovat i vlastní kopyto v domnění, že mu podkova bude sloužit stejně jako jeho koni. Ale bolelo ho to a žádal o její sundání. Dunstan mu ji sundal, ale čert musel slíbit, že domy označené podkovou nechá na pokoji a nebude lidem, kteří v nich žijí, již nikdy škodit.

V roce 1039 byl Dunstan svatořečen a den jeho úmrtí, 19. květen, se stal mezinárodním dnem kovařů.

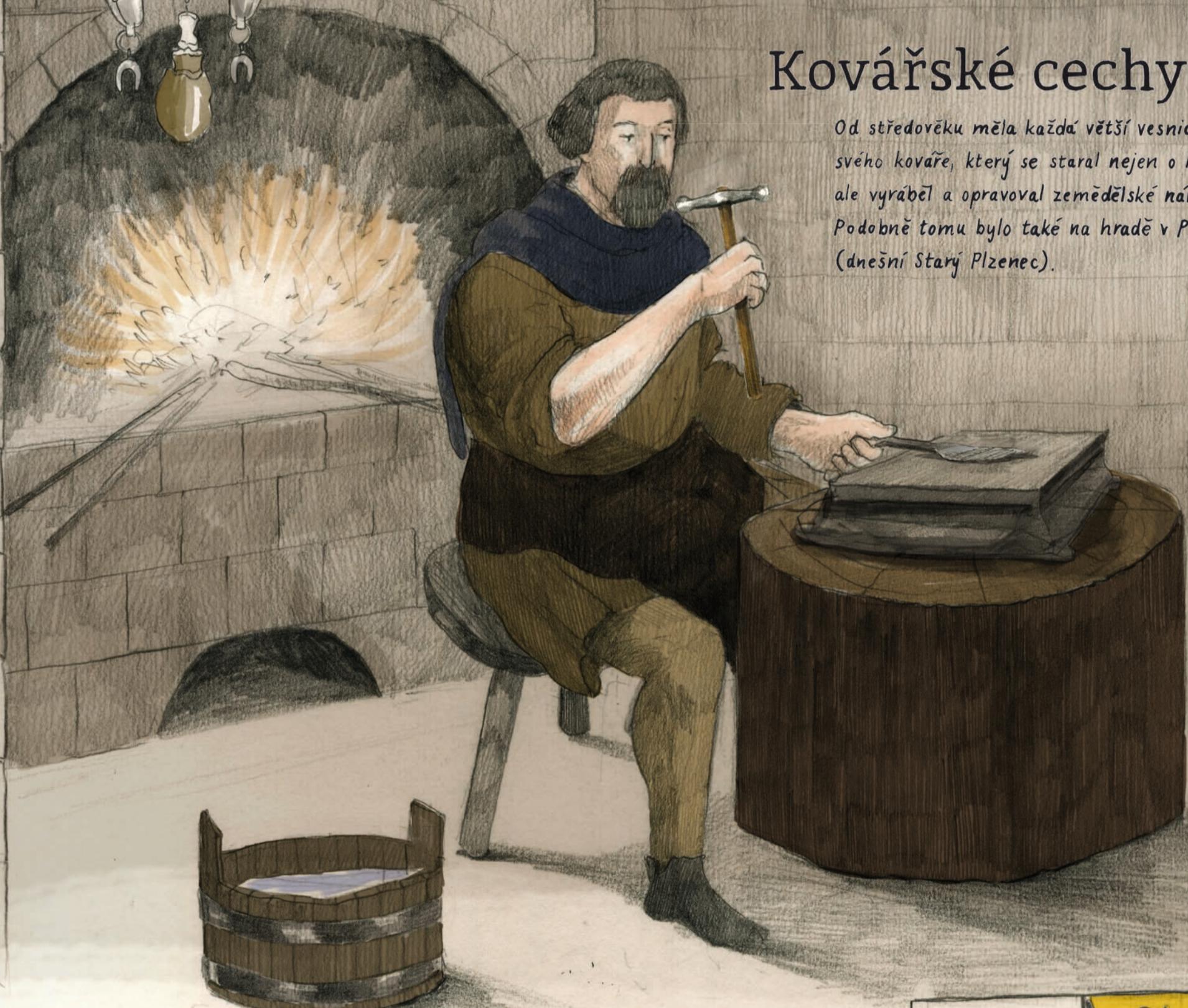
A jak má podkova viset? Patkou nahoru, nebo dolů? Obě varianty jsou správně, patka nahoru znamená štěstí pro jednoho, patka dolů pak znamená štěstí pro všechny, kdo pod podkovou projdou.

cech kovářů
a zámečníků

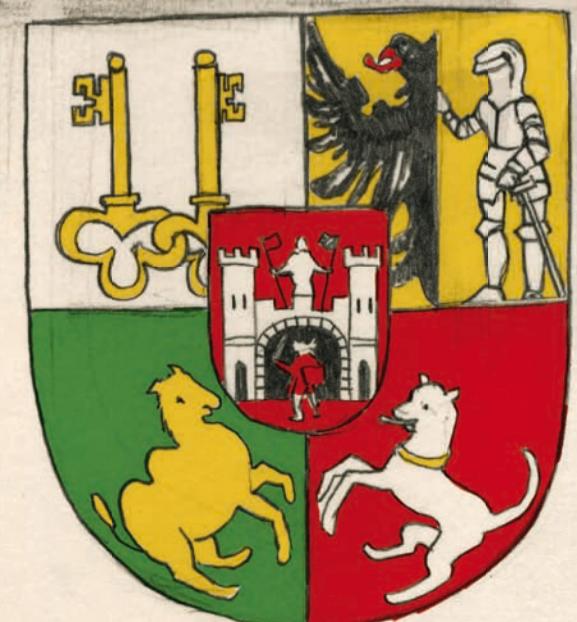
Kovářské cechy

Od středověku měla každá větší vesnice svého kováře, který se staral nejen o koně, ale vyráběl a opravoval zemědělské nářadí. Podobně tomu bylo také na hradě v Plzni (dnešní Starý Plzenec).

Na konci 13. století, po založení Nové Plzně, se řemeslníci včetně kovařů přesunuli do nového města. Tady se řemeslníci začali postupně sdružovat do bratrstev a později do cechů. Na počátku 15. století působilo v Plzni asi 70 různých řemeslníků zabývajících se zpracováním kovů, jako byli uzdaři, kovaři, zámečníci, mečíři, brníři či nožíři.

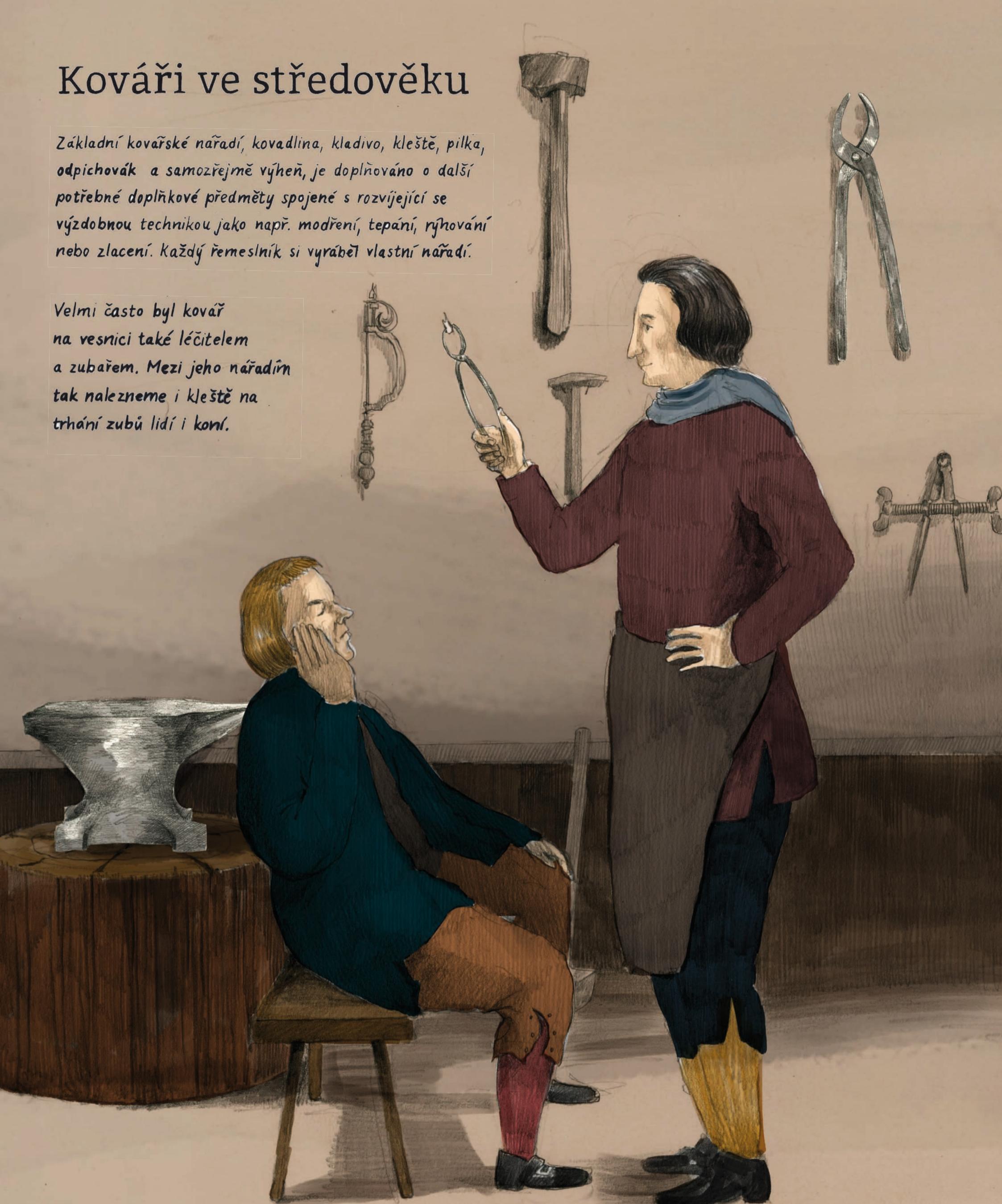
V roce 1488 zakládají zámečníci a kovaři jako jedni z prvních bratrstev v Plzni svůj cech a přijímají společné artikule, kde jsou stanovena pravidla práce - kdo a za jakých podmínek může být do cechu přijat, kolik bude odvádět do cechovní pokladny, kolik může mít mistr učňů nebo třeba, že nikdo nesmí vyrábět klíče z přinesených voskových otisků.

Kováři ve středověku

Základní kovařské nářadí, kovadlina, kladivo, kleště, pilka, odpichovák a samozřejmě výheň, je doplněno o další potřebné doplňkové předměty spojené s rozvíjející se výzdobnou technikou jako např. modření, tepání, rýhování nebo zlacení. Každý řemeslník si vyráběl vlastní nářadí.

Velmi často byl kovář na vesnici také léčitelem a zubařem. Mezi jeho nářadím tak nalezneme i kleště na trhání zubů lidí i koní.

Ve středověku byly kovařské dílny kvůli nebezpečí požáru izolované na okraji vesnic. Kováři často pracovali v noci, kdy bylo možné lépe rozpoznávat barvu zpracovávaného materiálu, potřebnou pro dodržení správného technického postupu. Kováři tudíž působili tajemně a jejich schopnost zpracovávat rudu a pracovat s ohněm jim v očích mnoha lidí dodávala nadpřirozené schopnosti.

Kováři v novověku

Co vlastně kovář – zámečník dokázal vyrábět? Již od dob Héfaistových víme, že dokázal vytvořit šperky, zbraně nebo zámky na dveře a truhlice, ale také pouta. Existovaly ale také zámky, které byly zároveň pouty a používaly se na přivázání koní, později ale i ke spoutání lidí.

Dodnes rozlišujeme dva typy zámků – závesné (lidově visací) a zámky pevné.

Závesné zámky jsou nejstarší formou zámků. Zabezpečovaly například pokladny před zloději. Postupem doby se zámkový systém více zdokonaloval, byl složitější a byl opatřen důvtipnými zařízeními nebo ochrannými prvky, tzv. šálci.

Pevné dveřní zámky jsou známé již z dob chetitských panovníků, egyptských faraonů nebo řeckých a římských vládců. Konstrukce bývala dřevěná, proto se dochovaly většinou jen klíče, vyroběné z bronzu. Římanům vděčíme za zdokonalení zámků, do kterého přidali pružinový mechanismus. Díky němu se již dalo otočit klíčem kolem své osy tak, jak to známe dnes.

Kováři a Západočeské muzeum v Plzni

Sbírka uměleckého řemesla a užitého umění patří k nejstarším a největším sbírkám v Čechách. Je ale také nejméně známou, neboť byla v uplynulých čtyřiceti letech skryta v depozitařích.

Muzeum bylo založeno roku 1878 jako Městské muzeum a vedle sbírek historických byly jeho součástí od počátku také sbírky umělecké a průmyslové. Roku 1888 byly sbírky rozděleny do dvou samostatných muzeí – historického a uměleckoprůmyslového, jehož ředitelem byl jmenován architekt Josef Škorpil. Pod jeho vedením se sbírky staly již v roce 1900 jedněmi z nejpočetnějších a nejkvalitnějších v Čechách. Pro jejich umístění Škorpil vyprojektoval novou, moderně vybavenou budovu (nyní se v ní nacházíte), jejíž výstavba byla dokončena v roce 1901. Stálá expozice umění a řemesla byla otevřena v roce 1913.

Kováři v současnosti

Expozice, kterou máte před sebou, se v maximální možné míře snaží prezentovat původní podobu, kterou vymyslel J. Škorpi. Dnes jsou předměty vystaveny obdobně, jako tomu bylo na počátku minulého století – ve velkém počtu, ve skupinách sdružujících předměty podle materiálu a stylu a bez dalších rušivých informací. Předměty tak působí pouze svou vlastní uměleckomesijnou kvalitou, nutí k zamýšlení a inspirují.

Sbírka předmětů z obecných a drahých kovů představuje v rámci celé České republiky zcela ojedinělý soubor a nabízí ucelený přehled slohového i technického vývoje kovařství od gotiky až po moderní práce počátku 20. století. V moderní době je většina kovařských výrobků zpracovávána průmyslově a umělecké kovařství je zachováváno jen díky mistrům tohoto tradičního řemesla, kteří předávají své znalosti žákům na uměleckých školách.

Projekt byl financován v rámci Jednoletého dotačního programu v oblasti kultury na podporu uměleckých a kulturních projektů pro rok 2019.

Učební programy a plány: písemné dokumenty pro pedagogicko-didaktický proces

Autori textu: Ludmila Kotorová, Denisa Brejchová

Grafika a ilustrace: Eva Bartošová

Tisk: Abstrakt s.r.o.

Kulturní Plzeň

